

Cvrsvs Philosophicvs

Arriaga, Rodrigo de

Antverpiæ, 1632

Sect. I. De Nomine, Verbo & Oratione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95614](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95614)

enim benè, *homo est persona humana*, non autem benè dicitur, *homo est personalitas*, aut *natura humana est personalitas*: ergo *homo* & *persona* idem significant in recto in creatis. In Deo autem non ita, ut paulò antè dixi. Differentiam etiam possumus assignare eandem, quam paulò antè; quòd in diuinis tam subsistentia est substantia per se, quam ipsa natura, ideoque quælibet potest diuersis nominibus significari in recto: at in humanis semper subsistentia est modus receptus in naturà, ideoque semper in omnibus concretis naturalibus significatur natura in recto, & subsistentia in obliquo.

70 Ex his colligo, vocem *homo* vel *persona* in creatis multiplicandam, si eadem subsistentia creata poneretur in tribus naturis (per possibile vel impossibile) & tunc dicendas multas personas, quia essent multæ naturæ habentes personalitatem; hoc autem significat vox *persona*. Quòd si è contrario in unicà naturà Deus poneret tres subsistentias, non esset nisi vnicum suppositum, seu vnicà persona, sicut vnicum subiectum cum multis albedinibus præcisè est vnicum album; at in diuinis, si Verbum assumeret tres naturas, solum esset vnicà persona; si verò Pater & Filius & Spiritus sanctus eandem assumerent naturam humanam, essent tres personæ, imò & tres homines, quia (ut paulò antè dixi) vox *homo* significat frequenter in recto solum suppositum.

Aduerte primò, non esse idem, *significari de formali*, & *significari in recto*: quia *album* significat de formali albedinem, & eam significat in obliquo; significari enim de formali, est esse for-

malis significatam à qua vox deriuatur, ut *album* ab *albedine*, *dulce* à *dulcedine*, &c. In recto verò, est significari in Nominatiuo casu, ut dixi: ad prædicationes verò & multiplicationes non sunt consideranda quæ de formali dicuntur, sed quæ in recto, propter hucufque dicta, quòd à paucis benè distinguitur.

Aduerte secundò, aliqua etiam nomina abstracta habere significatum in recto & in obliquo, ea scilicet, quæ significant naturam compositam, ut *humanitas*, & *natura humana*; in quibus quia dantur partes quæ sunt æqualiter subiectum vnionis, & datur vnio quæ recipitur, significantur in recto ambae partes, vnio verò in obliquo. Sed dices: Hæc est vera, *natura humana discursiua*, & non est verum, *materia discursiua*; ergo nomine *natura* non significatur in recto *materia*. Respondeo, eam propositionem in rigore esse falsam, per figuram tamen accipi ibi totum pro parte, id est, naturam totam pro animà quæ propriè discursit. Hinc autem non inferitur, verè nomine *natura* non significari in recto etiam materiam primam: neque enim benè dicitur, *natura humana est materia sub animà rationali*, aut è contrario, *est anima rationalis in materia*; benè autem dicitur, *natura humana est materia*, & *anima cum vnione inter se*, vbi vtraque pars in recto, vnio verò dicitur in obliquo.

His videtur exactè tota doctrina de recto & obliquo, & de mutua prædicatione in genere, explicata. Nam, quæ sit prædictio formalis, quæ materialis, dicitur alibi: pro quo etiam hanc doctrinam oportet benè percipere, ex eà enim cetera faciliè intelligentur.

DISPUTATIO SECVNDA.

De Oratione & Propositione.

PRIMA elementa, quibus conflatur oratio seu propositio, sunt Termini, non tamen soli; requirunt enim Verba quibus coniungantur. Hi termini ferè semper sunt Nomina: ideo, ut facilius quæ de Oratione & Propositione dicitur sumus, percipiantur, nonnulla de Nomine & Verbo præmittimus.

SECTIO I.

De Nomine, Verbo, & Oratione.

NOMEN definitur ab Aristotele, *vox significativa ad placitum sine tempore*, cuius nulla pars separata significat, finita & recta. Per vò vox excluduntur à ratione Nominis termini mentales, & scripti, qui non sunt voces: per *significatiua ad placitum* excluduntur voces non-significatiuæ, ut *blatri*, item voces naturaliter significantes, ut gemitus animalis, qui significat naturaliter dolorem. *Sine tempore*; id est Nomen, non significat actionem aliquam exerceri in tempore, quo differt à Verbo. Cuius nulla pars per se significat, id est, non componitur ex partibus actu significantibus finita, ut excludantur termini infiniti, ut *non homo*, *non leo*. *Recta*, ut excludantur casus obliqui à ratione Nominis: videtur enim Ari-

stoteles censere, solum Nominatiuum esse Nomen.

Contra hanc definitionem, & omnes eius particulas acriter inuehitur nonnullis hic, tum quia plura Nomina constant partibus significantibus actu, ut *proconsul*, *respublica*; tum quia termini infiniti, & casus obliqui sunt propriè Nomina, quod & ego ostendam Disputat. xiii. Logices num. 43. Quare ipse definit ex Antonio Nebriſensi Nomina *esse voces declinatas per casus*. Quòd si illi obicias, aliqua esse Nomina indeclinabilia, ut *cacoëthes*; Responder, Nomina hæc habere omnes integros casus, etiam desinentes eodem modo, sicut *gelu* & *veru* sunt Nomina declinabilia, etiam in singulari, licet non habeant differentes terminationes: & apud Hispanos Nomina in singulari habent omnes casus limiles, & similes etiam in plurali, nec tamen ideo sunt indeclinabilia. Idem dicit de *cacoëthes*, & similibus.

Hæc definitio non patitur difficultates quas Aristotelica; nisi tamen aliqua illi addantur, videtur sustineri non posse. Dicit enim quis, ex eà sequi, *blatri* & alios terminos non-significatiuos, imò & omnes voces, etiam Verba, esse Nomina, quod falsum est. Patet sequela: quia *blatri*, verbi gratià, est vox declinata per casus, ergo & Nomen. Patet antecedens; & in primis *blatri* esse vocem, non dubium; deinde declinatam per casus,

sus, inde patet: nam ideo per te *cacœthes* declinatur per casus, quia potest poni cum Verbis ex genibus varios casus; sed similiter potest poni *blētri*: dicitur enim, *blētri est vox*; ecce *blētri* in Nominatio. Deinde dicitur, *proprietas blētri est, posse significare*; ecce *blētri* in Genitio. Item, *credo, blētri esse vocem*; ecce in Accusatio, & sic de aliis casibus; ergo *blētri* est vox declinata per casus, non minus quàm *gelu*; ergo est Nomen. Quod verò & idem sequatur de Verbis, sic probetur: quia potest dici, *amo significat amare*; ecce *amo* in Nominatio: *credo, amo significare amare*; ecce in Accusatio: ergo *amo* est etiam Nomen. Quod si dicas, has omnes voces esse Nomina, siue significatiue sint, siue non; contra, ergo superflua est in definitione particula illa, *declinata per casus*. Patet, quia nulla est vox, quæ hoc modo non declinetur per casus.

4 Propter ea delendum diceret quis huius definitioni, quod sit *vox significatiua*, ut per hanc particulam excludantur *blētri*, & alia nihil significantia. Addendum etiam, *sine tempore declinata per casus*, ut & Verba excludas, quæ significant cum tempore. Adhuc tamen manet tota difficultas superposita; quia sequitur, Aduerbia & Propositiones esse Nomina, sunt enim voces significantiue & declinatæ per casus eodem modo quo supra dixi de *blētri* & de Verbis; ergo quia addita fuit ea particula *significatiua & sine tempore*, solum excluduntur Verba, & Voces non-significatiue à ratione Nominis; ceteræ verò voces manebunt, sicut in eâ definitione, *Nomen est vox declinata per casus*. Propter hoc puto, eam definitionem ex Nebrissenfi bonam esse. Ad obiectionem autem supra contra illam factam respondeo, *blētri* & alias voces non propriè declinari per casus, licet possit dici, *blētri est vox, essentia blētri est esse sonum*, &c. ubi iam videtur declinari; hoc tamen est impropriè, & secundum quid habere casus: semper enim subintelligitur ibi aliud Nomen hoc modo, *hæc vox blētri est sonus, huius vocis blētri proprietas*, &c. ubi nō tam *blētri*, quàm *hæc vox* declinatur. In *cacœthes* autem, & in aliis, *veru, gelu*, &c. propriè, sine vllâ voce subintellecta, dicitur, *gelu est, magna est vis gelu*, &c. non minus ac dicitur, *homo est, magna est vis hominis*. Ergo est propriè vox declinata per casus, licet omnino similes. Bene ergo ea definitio & complectitur omnia Nomina, & reliqua excludit. Non ergo necessum est ei addere eas alias particulas *significatiua*, & *sine tempore*; eo enim ipso quod propriè declinetur, debet aliquid significare, & non supponi pro se. item debet esse sine tempore, quia casus non significant tempus.

5 Sed contra hoc vltimum obieciēs, aliqua esse Nomina, quæ significant tempus; ut *hora*, *annus*, *mensis*, item *prandium*, *cœna*; significant res ut exercitas in aliquâ differentiâ temporis in meridie & sub vespere. Respondeo, Etiam si hæc Nomina significant tempus, non tamen illud consignificare; quia nec affirmatur, nec negatur, verum de facto detur vel data fuerit cœna, vtrum de facto existeret vel extiterit mensis, & sic de reliquis.

An Nominatiuis differat specie ab aliis casibus, & Adiectiua à Substantiuis, quæstio est parui momenti. Vno verbo dico de Adiectiuis &

Substantiuis, tunc differre, quando res significata est specie diuersa, ut *Petrus* & *albus*, quia *albus* connotat albedinem, quam non connotat *Petrus*, vel quando habet diuersum modum significandi, ut *homo* & *racionalis*. nam licet idem significant, supponuntur tamen pro diuersis specie conceptibus; ideoque & ipsæ voces in se sunt diuersæ. Ex eo autem præcisè, quod vnum sit Substantiuum, aliud Adiectiuum, non est differentia specifica, ut inter *album* & *albus*. Vtrum autem Participia sint propriè Nomina, rectè Hurtadus affirmat, quia abstrahunt à tempore: nam licet *amans* videatur aliquid de præsentis significare, nihil tamen affirmat absolute, & potest omni tempori aptari, *Petrus fuit amans, erit amans*, &c.

Verbum definitur ab Aristotele, *est vox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars per se significat finem & recta*, & est eorum, quæ dicuntur, nota. Hæc definitio differt à definitione Nominis per *non cum tempore*; quia Verbum debet consignificare tempus, ut *amo* præsens, *amavi* præteritum. Item differt per *non est eorum quæ dicuntur nota*, hoc est, est copula & vnio, quia per Verbum prædicatum vnitur subiecto.

Hæc definitio, quoad particulas in quibus incidit cum definitione Nominis, eandem patitur difficultates; ideo ab aliquibus ex Nebrissenfi definitur Verbum *esse vox coniugata per tempora*. Quod si obiecias, hanc definitionem potius esse Grammaticam, quàm Logicam; respondent benè, Logicam, ut agat de construendis externis argumentis, egere notitiâ vocum, quæ ad Grammaticos pertinent; vnde non mirum, si ab eis definitiones Nominis & Verbi accipiat.

Aduerte Primò, etiam si Verba non habeant differentes terminationes, si tamen cum iisdem significant varia tempora, absolute esse voces coniugatas per tempora, sicut in simili diximus de Nominibus.

Aduerte Secundò differentiam inter Nomina & Verba, quod illa infinitantur; ut cum dico, *non homo*: excludo enim hominem, & affirmo aliquid aliud. At Verba, etsi potuissent infinitari, si hominibus placuisset, ut scilicet, *Petrus non currit*, significaret idem ac *facit aliquid*, quod non est currere; de facto tamen non infinitantur, sed præcisè sumuntur negatiue *non currit*; negatur enim cursus, nihil verò aliud affirmatur. Rationem huius non video, nisi quia sic voluere Maiores. Dicunt aliqui id factum, ut vitaretur confusio cum propositione purè negatiua. Sed numquid aliunde hæc confusio vitari non potuit? Si ad purè negandum vterentur particulâ *non*, ad infinitandum verò particulâ *ne*; vel è contrario aut præponendo vel postponendo negationem Verbo, facerent distinctionem. Sit ergo sola pro ratione voluntas.

Oratio definitur à nonnullis, *est vox significatiua ad placitum, cuius partes per se sunt significatiue*. Non placet; confundit enim Orationem cum Termino complexo, *homo doctus*, verbi gratiâ. Ego orationem definio cum Hurtado supra Sectione 11. & aliis modernis: *Oratio est vox significatiua ex Verbo & Nomine inter se congruentibus*. ut, *ego venirem, surge Petre, Antonius occidit Franciscum*. Dixi, Nomen & Verbum debere inter se congruere: quia si dicerem, *ego occiderunt*, non

facierem orationem, quia non congruit ego cum occiderunt.

- 8 Hæc Oratio alia est imperfecta, constans Verbo imperfectè significante, vt, *si ego venirem*: alia est perfecta, vt, *fac hoc, ego veni*, &c. Oratio perfecta alia est enuntiativa, id est affirmans vel negans aliquid, vt, *Petrus legit, Ioannes non est iustus*: & hæc alio nomine dicitur *iudicium* siue *propositio*. Alia est non-enuntiativa, id est, nihil affirmans vel negans, vt, *fac hoc, ne facias illud*. De hac, quia non pertinet ad Logicam, nihil amplius occurrit dicendum; ad Propositionem veniamus.

SECTIO II.

Propositio, & quæ eam concernunt, explicantur.

PROPOSITIO ab Aristotele definitur in ordine ad veritatem & falsitatem, hoc modo: *Est oratio verum vel falsum significans*. Sed hæc sunt proprietates illius, idè non est definitio essentialis. Melius ergo cum Conimbricensibus & aliis definitur: *Est oratio aliquid affirmans vel negans*. Adhuc tamen non videtur omnino exacta, quia traditur per disunctionem, scilicet *affirmans vel negans*, quod est vitium definitionis, etiam si aliquando propter materiæ difficultatem toleranda: in præsentem autem potest faciliè vitari, si dicamus, *propositio est actus intellectus indicativus*. Video, si rogetur quid sit *indicare*, tunc debere tradi definitionem cum disunctione, id est, *oratio affirmans vel negans*: vnde non indicarem inconueniens, eam disunctionem in definitione propositionis admittere, quam tandem in vltiori explicatione eiusdem, & illius particulæ *actus indicativus* tradere debemus.

In hac propositione quatuor possunt reperiri, *materia, forma, quantitas, & qualitas*. Materia propositionis est *connexio quam habet prædicatum cum subiecto*: quæ cum triplex sit, triplicem habet propositio materiam. Alia est *naturalis*, cum prædicatum necessariò conuenit subiecto, vt, *homo est animal*: alia *impossibilis*, quando prædicatum repugnat subiecto, vt, *homo est irrationalis*: alia *contingens*, cum prædicatum contingenter conuenit subiecto, vt, *Petrus legit*. Hæc materiæ possunt vltèriùs subdividi, quia *naturalis* alia est *essentialis*, vt, *homo est rationalis*: alia est *merè naturalis*, vt, *homo est habens intellectum*. (pono nunc, illum distinguere) *ignis est calidus*. Item alia est *contingens naturaliter*, vt, *homo currit*: alia est *contingens supernaturaliter*, vt, *homo saluabitur*.

Forma propositionis est Verbum, seu copula prædicati cum subiecto: quia cum propositio sit quoddam ens compositum, cuius forma est vnio, idè Verbum, quod vnit prædicatum cum subiecto, dicitur forma illius.

- 10 Quantitas propositionis est coarctatio vel extensio principalis subiecti; estque quadruplex: vel *vniversalis*, quando subiectum vniuersale afficitur signo vniuersali, vt, *omnis homo currit*: vel *particularis*, quando subiectum vniuersale afficitur signo particulari, vt, *aliquis homo currit*: vel est *indefinita*, quando subiectum vniuersale nullo afficitur signo, vt, *homo est animal*: vel *singularis*, quando subiectum est terminus singularis, vt, *Dens est bonus, Petrus saluabitur*. Obserua Pri-

mò, ad quantitatem propositionis non attendi quantitatem prædicati, sed subiecti. Vnde hæc est vniuersalis, *omnes tres persone diuine sunt Deus*, etiam si terminus *Deus*, qui est prædicatum, sit singularis. Item, non attendi quantitatem rei significatæ in obliquo ex parte subiecti, & minùs principaliter, vt, *omnes subditi Regis sunt Catholici*; *Regis* intrat in obliquo ex parte subiecti, ac proinde etiam si sit singularis, propositio tamen non est particularis, sed vniuersalis à significato in recto *omnes*. Obserua Secundò, propositionem indefinitam in materiâ contingentem æquivalere particulari, vt, *homo currit*, id est, *aliquis homo currit*: in necessariâ verò æquivalere vniuersali, vt, *homo est animal*, id est, *omnis homo est animal*.

Qualitas propositionis dicitur eius affirmatio & negatio: in quo est abusus vocis; nam *qualitas* significat accidens subiecti, vt in prædicamento de Qualitate dicemus; at negatio & affirmatio est ipsa essentia propositionis; ergo improprie dicitur *qualitas propositionis*. Melius dicitur eius *qualitas veritas & falsitas*; quia hæc non est essentialis propositioni, vt infra ostendam Disputat. XIV. Logicæ, à num. 10. In quo hic nonnulli recentiores, non attendentes quid postea dicturi essent, probant & approbant, veritatem & falsitatem esse qualitatem veram propositionis; idque negant de affirmatione & negatione, quia hi secundi conceptus idemificantur cum propositione: postea verò in libris de Animâ docent, tam esse essentialem propositioni veritatem, quam affirmationem.

Propositio *affirmatiua* illa est, cuius principalis copula est affirmatiua, siue habeat aliam copulam minùs principalem negatiuam, siue non, vt in hac propositione, *qui non peccant, saluabuntur*, quæ est affirmatiua, etiam si habeat copulam negatiuam, verbi gratiâ, *qui non peccant*: è contrario verò propositio *negatiua* ea est, cuius copula principalis est negatiua; etiam si habeat aliquam affirmatiuam, vt in hac, *qui in peccato decedunt, Deum non videbunt*, quæ est negatiua, etiam si habeat affirmationem illam, *qui in peccato decedunt*.

In materiâ naturali omnis propositio affirmatiua est vera, vt, *homo est animal, leo est rugibilis*; negatiua verò falsa, vt, *homo non est animal*: in materiâ impossibili omnis negatiua est vera, vt, *homo non est lapis, leo non est equus*; omnis verò affirmatiua falsa, leo est equus, *homo est lapis*: in materiâ contingentem tam affirmatiua quam negatiua iam est vera, iam falsa, verbi gratiâ, modo est verum dicere me sedere, paulò post erit falsum.

SECTIO III.

Propositio diuiditur.

ALIA est propositio *simplex*, quæ semper est categorica & absoluta, in qua vnicum Verbum connectit prædicatum cum subiecto, vt, *Petrus est doctus, Paulus sedet*, &c. alia est *composita*, quæ duobus Verbis constat, vt, *si Petrus uenerit, ego enim adibo; Petrus & Paulus currunt*. De simplici nihil amplius occurrit dicendum. Composita verò seu hypothetica quadruplex est: alia, quæ constat ex duabus categoricis unitis Coniun-

ctione